

Олійник Яна Анатоліївна,
студентка

Науковий керівник –

Савіщенко Вікторія Миколаївна,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

БЕЗОПЛАТНА ПРАВОВА ДОПОМОГА: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Право на безоплатну правову допомогу являється однією із гарантій соціальної справедливості будь-якого суспільства. На сьогодні багато науковців цікавляться поняттям безоплатної правової допомоги, між ними тривають дискусії щодо характеру та природи правової допомоги. Зазначене питання обговорюється не лише в нашій державі, але й в країнах Європейського Союзу.

Окремі аспекти даного питання вивчали такі науковці, як А. М. Бірюкова, А. В. Іванцова, М. М. Компанієць, В. С. Наливайко, М. В. Стаматіна, Н. В. Хмелевська, О. Г. Юшкевич, тощо.

В широкому розумінні правова допомога – це діяльність, спрямована на реалізацію та захист прав, свобод та законних інтересів заінтересованих суб'єктів, яка здійснюється уповноваженими на те особами чи органами в порядку та у видах, не заборонених законодавством, пов'язана із застосуванням правових норм; у вузькому розумінні – це правові заходи, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, спрямовані на конкретну особу, яка перебуває у складних життєвих обставинах та потребує сторонньої допомоги з метою правильної орієнтації в чинному законодавстві, виховання звички свідомого виконання правових норм, що сприяє поліпшенню її життєдіяльності та соціальної адаптації [1, с. 131].

Правова допомога, вважає Н. В. Хмелевська, – це будь-який вид чи сукупність видів юридичної допомоги, спрямованих на забезпе-

чення реалізації прав і свобод людини, особи, громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення [2, с. 147].

Під правовою допомогою М. В. Стаматіна розуміє допомогу, що виникає у результаті звернення визначених законом осіб до уповноважених органів, посадових осіб з метою отримання кваліфікованої правової послуги на безоплатній основі [3, с. 138].

На думку А. М. Бірюкової, правова допомога – це послуги, що надаються на платній чи безоплатній основі лише у випадку захисту від обвинувачення в кримінальних справах і тільки адвокатами [4, с. 21].

Таким чином, аналіз літературних джерел зауважив, що єдиного розуміння поняття «правова допомога» не існує. Одні автори розглядають правову допомогу лише в рамках кримінального судочинства, а інші в різних приватноправових сферах.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон), правова допомога - надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення; безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [5].

Відповідно до ст. 3 Закону, право на безоплатну правову допомогу - гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим Законом [5].

Системний підхід до тлумачення статті 3 Закону дає можливість:

– по-перше, визначити склад суб'єктів, що мають право на отримання безоплатної правової допомоги – громадяни України, іноземці, особи без громадянства, у тому числі біженці чи особи, які потребують додаткового захисту. Таким чином, право на отримання безоплатної правової допомоги розповсюджується на всіх людей, що знаходяться на території держави без врахування їх правового стану. Однак, право на безоплатну первинну правову допомогу згідно з Кон-

ституцією України та ст. 8 профільного Закону мають тільки особи, які перебувають під юрисдикцією України;

– по-друге, виявити об'єктний склад безоплатної правової допомоги – безоплатна первинна правова допомога, а також безоплатна вторинна правова допомога. Тобто маємо градацію безоплатної правової допомоги залежно від: а) суб'єктів її надання, б) переліку послуг, що надаються в межах кожної з них і в) телеологічних домінант, що реалізуються в процесі її реалізації;

– по-третє, онтологічну ознаку безоплатної правової допомоги – вона є можливістю (правом, як формою можливої поведінки) громадянина України, що гарантована Конституцією України, здійснюється органами держави або іншими суб'єктами та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел;

– по-четверте, обсяг безоплатної правової допомоги – суб'єкти її отримання мають можливість (право) на отримання в повному обсязі безоплатної первинної правової допомоги, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу у випадках, передбачених цим законом – тобто всі наведені суб'єкти мають право на отримання безоплатної первинної правової допомоги в повному обсязі, а деякі з них (обмежене коло), у випадках передбачених законом, на отримання безоплатної вторинної правової допомоги [6].

З огляду на вищезазначений системний підхід Компанієця М. М., ми можемо сказати, що саме на законодавчому рівні визначається дефінітивна характеристика права на безоплатну правову допомогу, що являється однією із гарантій соціальної справедливості суспільства.

Забезпечення реалізації права на правову допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань [7, с.41].

Так, у межах стандартів ООН право на правову допомогу трактується досить розширено. В Основних положеннях про роль адвокатів, прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам (1990 р.), під правом особи на правову (юридичну) допомогу розуміється право:

– на звернення за допомогою до адвоката за власним вибором для підтвердження своїх прав і для захисту на всіх стадіях кримінальної процедури (п. 1);

- на юридичну допомогу бідних і незаможних людей (п. 3);
- на консультацію про права й обов'язки з роз'ясненням принципів роботи правової системи, оскільки вони стосуються прав та обов'язків клієнта (пп. а) п. 13);
- на отримання допомоги клієнтом будь-яким законним способом і на вчинення адвокатом правових дій для захисту інтересів клієнта (пп. б) п. 13);
- на отримання допомоги в судах, трибуналах та адміністративних органах (пп. в) п. 13) [8].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що поняття «безоплатна правова допомога» в науковій літературі трактується різноманітними підходами як в широкому, так і у вузькому розумінні. На нашу думку, безоплатна правова допомога – це допомога, яка полягає у наданні правових послуг особам, які перебувають під юрисдикцією України, уповноваженими на те суб'єктами в рамках не тільки кримінального судочинства, а й в інших приватноправових сферах на безоплатній основі з метою забезпечення реалізації та захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

1. Юшкевич О.Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг / О.Г. Юшкевич // Право і Безпека. - 2009. - № 1. - С. 129-135. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2009_1_25

2. Хмелевська Н. В. Розмежування понять "правова допомога" та "юридична допомога" як основа цілісної системи правової допомоги / Н. В. Хмелевська // Вісник Академії адвокатури України. - 2012. - Число 3. - С. 143-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_24

3. Стаматіна М.В. Поняття та сутність безоплатної правової допомоги в Україні / М. В. Стаматіна // Право і Безпека. - 2012. - № 3. - С. 135-139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_31

4. Бірюкова А. М. Щодо проекту Закону України “Про правову допомогу”, розробленого Міністерством юстиції України. Зауваження і пропозиції. / А. М. Бірюкова, С. В. Гончаренко. // Адвокат. – 2004. – № 1. – С. 21.

5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 23.12.2011 — 2011 р., № 51, стор. 2136, стаття 577

6. Компанієць М.М. Поняття безоплатної первинної правової допомоги, що надають органи місцевого самоврядування членам територіальної громади, Науково-практична інтернет-конференція 08.12.2016 - секція №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1383%3A021116-15&catid=167%3A2-1216&Itemid=208&lang=ru

7. Іванцова А. В. Поняття безоплатної правової допомоги в Україні та за кордоном / А. В. Іванцова // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 3. - С. 40-45. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2015_8_3_7.

8. Основные положения о роли адвокатов (принятые восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступлений в августе 1990 г. в Нью-Йорке) // Советская юстиция. – 1991. – № 20. – С. 2–12.

Очеретня Валерія Юрїївна,
студентка

*Науковий керівник –
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Можечук Люся Василівна*

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Однією із гарантій соціальної справедливості будь-якого суспільства є достатній рівень юридичної обізнаності і можливості отримання безоплатної кваліфікованої правової допомоги. Під безоплатною правовою допомогою слід розуміти професійну, гарантовану державою діяльність відповідних спеціалістів щодо надання правових послуг на безоплатній основі, спрямованих на реалізацію та захист прав, свобод, законних інтересів осіб, які звернулись за допомогою.

У 2011 році в Україні було прийнято Закон «Про безоплатну правову допомогу», яким визначено право кожного громадянина України на отримання безоплатних правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення, а також державні гарантії щодо надання безоплатної правової допомоги. З метою врегулювання певних етапів здійснення уповноваженими особами своїх професійних обов'язків, поліпшення умов надання послуг особам, які потребують правової допомоги чи захист прав до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» були внесені пені зміни, а саме: